

СОФІЯ РУСОВА: „Я ПРИСВЯТИЛА УКРАЇНІ УСЕ СВОЄ ЖИТТЯ”.

160 років тому у родині шведа й французької народилася основоположниця української дошкільної педагогіки, активна просвітелька, визначна громадська та державна діячка України. Про Софію Федорівну Русову (уроджену Ліндфорс) наша університетська газета вже неодноразово вміщувала матеріал. Та й на офіційному сайті можна почитати.

Новинки з досліджень про цю неординарну особистість частенько ставали темою обговорень на засіданнях університетського клубу «Дорогами до прекрасного». У постійній нашій рубриці «Видатні українці», якщо слухали цікаві доповіді про Старицьких, доповненням були розповіді про сестер Ліндфорс Софію та Марію, які організували перший дитячий садок у Києві, а двоє дітей Старицьких відвідували той садок. Коли темою було «Життя і творчість Миколи Лисенка», теж згадували молодих Софію й Олександра Русових, які грали у спектаклях, організованих Миколою Віталійовичем. Якщо обговорювали тему становлення українського театру й братів Тобілевичів, органічно переходили до теми народників. Софія підтримувала ідеї народників, які вважали за головне долучити

нужденний народ до духовної культури й надати освіти, а далі люди вже самі зможуть покращувати своє життя. У нашій улюбленій шевченкіані так само говорили про Русових, які від «Старої Громади» отримали відповідальне завдання підготувати до друку й видати у Празі нецензурований двотомник Т. Шевченка, а потім ще це заборонене видання доправити в Україну.

І навіть під час так званого виїзного засідання, перебуваючи у Чорнухах, з Трохимом Сергійовичем Зубом, краєзнавцем, шкільним учителем історії, одним із засновників меморіального музею Сковороди, обговорювали те, що Софія Русова ставила Григорія Савича в один ряд з видатними французькими просвітелями.

Як виховательку й педагога Софію Русову цікавили виховні ідеї Сковороди. Григорій Савич вважав, що батьки мають насамперед забезпечити дитині три речі: 1 – добре народити, 2 – піклуватися про її здоров'я, 3 – навчити вдячності. В подальшому до виховання підключається школа, допомагаючи повніше розкрити й розвинути задатки дитини, споріднені її душі. Софія Федорівна у своїх виховних порадах звертала увагу батьків не тільки на схильність дитини до певних занять, а й на природні особливості. Наприклад, мама, яка починає воювати з сином, приречена на поразку, адже збудивши вроджений інстинкт «воїна», спонукає хлопчика боротися до перемоги. А от якщо буде звертатись до так само вродженого інстинкту «захисника», то зможе виховати турботливого сина й надійного чоловіка в майбутньому.

Софія Русова проголошувала ідею національного виховання, яке крім розвинення природжених задатків, можливостей і талантів дитини, формування загальнолюдської моралі, передбачає виховання

патріотизму, формування національної самосвідомості, готовності до відповідального суспільного вибору у політичному, економічному й культурному житті країни.

У також постійній клубівській рубриці «Розвідки з історії КНЕУ» згадки про подружжя Русових найчастіші. Їхній внесок у розвиток закладу важко переоцінити. О.О. Русов у ККІ з 1908 по 1915 рік викладав статистику, завідував кабінетом статистики, організував і до останнього дня життя був редактором періодичного видання «Известия Киевского коммерческого института», а ще успішно поєднував педагогічну роботу із науковою та громадською діяльністю. Софія Федорівна розпочавши викладати у ККІ, також одразу ж долучилася до громадської діяльності. Групою викладачів: О. Корчак-Чепурківський, С. Русова, І. Гречко та О. Русов було внесено пропозицію поряд з Товариством економістів, що діяло при ККІ з квітня 1909 р., організувати Товариство, що буде вивчати гуманітарні науки. Ідею ініціативної групи підтримав директор М. Довнар-Запольський, ухвалила Рада професорів ККІ, і з дозволу київського губернатора О. Гирса 10 грудня 1909 р. було офіційно відкрито Товариство Любителів соціальних знань, у роботі якого, крім професорів і викладачів інституту, брали участь професори і викладачі інших навчальних закладів м. Києва.

З подружжям із Праги, Діною й Олександром Муратовими, ми знайомі вже близько десяти років. Досліджуючи свій родовід, вони розшукували найповнішу інформацію про Київський комерційний інститут, у якому, за даними Празького воєнного архіву, вчився їхній родич. Я відгукнулася з готовністю допомогти, оскільки мала чим поділитися з історії нашого університету. З самого заснування вищий навчальний заклад славився викладачами, серед яких чимало видатних особистостей. Наприклад, С.Ф. Русову, яка 1909-1910 рр. викладала у ККІ французьку, знають у Світі як видатного педагога й поборницю української національної школи. За часів Центральної Ради вона обіймала посаду заступника міністра освіти, керуючи департаментом дошкільної освіти, в еміграції працювала професором у Празькому педагогічному інституті, потім в Українському інституті громадознавства, очолювала Українську жіночу раду, була обрана почесним очільником Світового Союзу Українок.

Про подружжя Русових у мене зібрано чимало матеріалів, хоч іще не так давно ці імена видатних особистостей української історії належали до списку примусово забутих. Діна й Олександр поповнили моє зібрання зображеннями могили на Ольшанському кладовищі, де похована Софія Федорівна, цікавою статтею про неї у чеському україномовному журналі «Пороги», а також нарисами про Русових з Малої української енциклопедії, виданої в Аргентині. Зовсім новим для мене було те, що син Олександра й Софії – Юрій Русов, визнаний учений іхтіолог, писав про Григорія Сковороду, до того ж українською й французькою мовами. Безумовно, дуже хотілося відшукати ці твори.

Вшановуючи пам'ять свого вчителя Михайло Ковалинський відтворив його життєпис «Жизнь Григория Сковороды» у рік смерті українського мандрівного філософа. Вперше надрукований цей твір був майже через сторіччя у часопису «Киевская Старина» (вересень 1886 р.) Ще через сімдесят років життєпис опрацював доктор Юрій Русов і опублікував переклад українською в журналі «Визвольний шлях», який випускався у Лондоні. В тому ж 1956 році відбиток з журналу коштом Української видавничої спілки був надрукований окремою книжкою із назвою «Григорій Савич Сковорода. Життя і деякі думки українського філософа-спіритуаліста».

У передмові до перекладу життєпису Сковороди Ю. Русов підкреслив втаємниченість Григорія Савича в одвічну мудрість. І цей переконливий висновок робить не на основі тексту, написаного М. Ковалинським, а на пронесеній крізь все життя глибокій повазі до українського народного просвітителя й філософа, про життя й творчість якого добре був обізнаний змалку. Це щире почуття було закладено його матір'ю, Софією Русовою, яка ще на початку своєї просвітницької діяльності саме Сковороді присвятила одну з перших праць – “Страннік Григорій Савич Сковорода. Біографіческій очерк” (Харків, 1894 р.), а в журналі “Русская школа” за 1897 р. було надруковане її дослідження “Воспитательные идеи Г.С. Сковороды”. У подальших своїх статтях Софія Федорівна також

популяризувала виховні ідеї, порівнювала думки «таланованого вчителя життя» з подібними ідеями його сучасників – видатного просвітителя Ж.Ж. Руссо та співзвучними тезами Вольтера.

Доктор філософії Юрій Русов впродовж життя постійно звертався більше до філософських ідей українського мисленника, влучні вислови любомудра часто використовував у своїх лекціях і виступах. У передмові до перекладу життєпису Григорія Савича Ю. Русов стверджує, що майже всі кирило-мефодіївці, включно з Шевченком, були духовними учнями Сковороди, а також порівнює його думки з творчістю більш пізніх філософів. Зокрема його дивує, як багато є суголосного сквородинським «Розглаголам» та «Бесідам» у авторки «Таємної доктрини» Олени Блаватської, українки, що писала англійською, а також у Рудольфа Штайнера, автора «Антропософії» та засновника Вальфдорфської педагогіки, орієнтованої на якомога раннє виявлення та розвиток природних здібностей людини («сродності» за Сковородою).

Професор Ю. Русов робить свідомий висновок, що українська духовність в особі Григорія Савича Сковороди на понад півтора століття випередила нинішніх (середини 20-го ст.) філософів. Привернути знов увагу та збудити інтерес до ідей Сковороди, як це вже було наприкінці 19-го і початку 20-го століття у публікаціях Софії Русової, Людмили Єфіменко, Павла Житецького, Дмитра Багалія, Володимира Перетца, Миколи Петрова, Івана Франка, Дмитра Чижевського та інших, Юрій Русов вважав своїм патріотичним обов'язком, принаймні перед українцями за кордоном.

Синонім обов'язком вдячності було написання Юрієм Русовим нарисів про батьків: Олександра Олександровича та Софію Федорівну Русову. Нажаль, пересічному читачеві ці публікації недоступні, оскільки довгі роки через тавро «українська буржуазна націоналістка та емігрантка» і спадщина Русової, і згадки про її діяльність були під забороною.

Софійн день. Олешня 1991 рік.

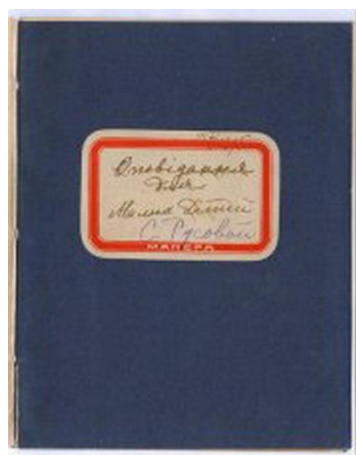
30

вересня 1991 року, одразу після проголошення незалежності України, відбулися перші урочисті заходи, присвячені поверненню імені Софії Русової із примусового забуття. Це було в селі, де вона народилась. А в 1993-му Олешнянській школі присвоїли ім'я видатного педагога і відкрили її світлицю-музей. «Світло твоєї душі засяяло у рідній Олешні й світить усій Україні в її невпинному поступі до волі, до відродження», - ці слова викарбувані на пам'ятному знакові, спорудженому з нагоди 135-річчя з дня народження С.Ф. Русової. Через українську діаспору постійно підтримується зв'язок школи із родичами Софії Русової. Вони допомагають поповнювати

історичний матеріал про Софію Русову. Надсилають електронною поштою чимало цікавих листів зі світлинами, деякими документами, навідують до Олешні. Створений Благодійний фонд імені С.Русової, сприянням якого відбудовано маєток Ліндфорсів, де з 2013 р. знаходиться історико-культурний комплекс «Садиба-музей С.Русової»

Сподіваємось виїзним засіданням клубу «Дорогами до прекрасного» завітати до цього музею на Чернігівщині.

Стосовно творчої спадщини Софії Русової теж можна порадити, що її твори знайшли не тільки численних дослідників (у науковому обігу до 300 найменувань її статей!), а й практичне застосування. Один з прикладів - школа-дитячий садок управління освіти Подільської районної державної адміністрації у м. Києві. У цій ШДС, якій у 1998 р. присвоєно ім'я Софії Русової, керуються виховними й педагогічними принципами видатного педагога. До 150-річчя від дня народження С.Русової також музей відкрили, де можна почути й побачити також багато цікавого.

Вшановуючи внесок Русової у розвиток педагогічної науки та її роль у створенні національної системи освіти, 2005 року Міністерство освіти і науки України запровадило нагрудний знак «Софія Русова». Ним нагороджують наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників за значні особисті успіхи у галузі дошкільної та позашкільної освіти.

Тож самовіддане служіння Україні заслужено віддячується народною вдячністю.

*Людмила Рінгіс,
голова правління клубу «Дорогами до прекрасного»,
член Національної спілки журналістів України.*